

Om vold og hegemoni¹ (2010)

Die Aufgabe einer Kritik der Gewalt lässt sich als die Darstellung ihres Verhältnisses zu Recht und Gerechtigkeit umschreiben²

Walter Benjamin, *Zur Kritik der Gewalt*

1. Spørgsmålet

Siden USA erklærede »verdenskrigen mod terroren« (sml. *Das Argument* 244, 2002), har en teori gjort furore i liberale og konservative kronikspalter og kultursektioner, som med den »først klerikalfascistiske, så nationalsocialistiske teoretiker« (Brumlik 2010, s. 108) Carl Schmitts tanker frasiger det liberale demokrati og retsstaten legitimiteten. At den har indskrevet Walter Benjamins navn på sit flag gjorde den også attraktiv for folk på venstrefløjen, som forbinder dette navn med Bertolt Brechts marxistiske ven og samtalepartner. Ligesom Foucault tidligere rehabiliterede »magten som sådan« som »produktiv efficiens« (1977, s. 106)³ ved at

---

¹ Jeg takker Jan Loheit og medlemmerne af redaktionen [for *Das Argument* nr. 288, 2010] for al mulig hjælp. Værdifuld inspiration har jeg modtaget i form af indvendinger og forslag fra Frigga Haug, Klaus Meschkat, Jan Rehmman og Tilman Reitz.

² »At give en kritik af volden er det samme som at fremstille dens forhold til ret og retfærdighed«, Walter Benjamin: *Forsøg på en kritik af Volden*. i: Walter Benjamin. *Kulturindustri*. Udvalgte skrifter, ved Claus Clausen, København: Bibliotek Rhodos 1973, s. 13-41, her s. 13; denne tekst i samlingen er oversat af Hans Chr. Fink; yderligere citater herfra markeres fremover i hovedteksten med sigil Benjamin.

³ Foucaults bestemmelser er ikke fejlagtige som sådan; problemet er det fugleperspektiv, som han indtager i forhold til den, når han karakteriserer

abstrahere fra de konkrete samfundsmæssige forhold, således tilskriver Raul Zelik nu (i *Das Argument* 288) den nøgne vold der piner, lemlæster og dræber mennesker som »nøgent liv«, en produktionen af hegemoni, hvilket – hvis det passer – trækker gulvtæppet væk under den gramscianske hegemoniteori.

Lad os kaste et første blik på denne tankegangs genealogi. Den følger Giorgio Agamben som påberåber sig Hannah Arendt og Michel Foucault, men især Benjamin. Sidstnævnte har omkring 1920 i det politisk-teologiske skrift *Zur Kritik der Gewalt* endevendt det tilfælde, at staten er nødt til at anerkende vold, som optræder imod den, som værende »retsetablerende, hvor udenlandske magter tvinger den til at tilstå dem retten til at føre krig, eller hvor klasser tvinger den til at tilstå dem retten til at strejke« (Benjamin 22). Schmitt, der turde have læst dette essay, svarer i 1922 i sin *Politische Theologi* med doktrinen om statsmagts retsindstiftende karakter i undtagelsestilstanden, der ellers sætter al ret ud af kraft; på denne måde henter han Benjamins af Sorel inspirerede ukontrollable vold tilbage til statsretten, som jo plejer at forudse muligheden for at den sætter sig selv ud af kraft i undtagelsestilstanden. Hos Benjamin er der i 1920 ikke tale om nogen undtagelsestilstand og kan heller ikke være det, fordi det, der foresvæver ham netop er »at det kredsløb, der er tryllebundet af de mytiske retsforhold, må brydes [... og at] den ret og de former for magt, den er henvist til, ligesom de er henvist til den – hvilket i sidste ende vil sige statsmagten – må afsættes for at en ny historisk tidsalder kan grundlægges« (Benjamin 40). I fuldstændig fordrejelse lader den førnævnte tankegang, hvis genealogi her

---

den »som mangfoldigheden af kraftforhold, som er iboende et område og som organiserer dette« (1977, s. 113) hhv. betegner den som et navn, man giver til en »kompleks strategisk situation i et samfund« (s. 114). I det hele taget betragter han »de store systemer for herredømme [... som] hegemonieffekter, som hviler på intensiteten af alle disse konfrontationer« (s. 115f.)

udredes, nu Benjamin og Schmitt mødes med hinanden i ideen om undtagelsestilstanden. Giorgio Agamben, der oven på dette kunststykke er blevet kåret som den nye »mestertænder«⁴ påberåber sig ikke mindre end en fuldstændig ny begrundelse for en teori om det politiske, med udgangspunkt i Benjamins tale om »det blotte liv« (således i en korrekt oversættelse af termen, jf. dog Benjamin 38).⁵ Et første blik på den originale kontekst er på sin plads. I *Zur Kritik der Gewalt* siger Benjamin på det bestemteste fra over for Kurt Hillers afvisning af enhver revolutionær vold som koster menneskeliv. Hiller begrundes sin afvisning med at »eksistensen som sådan står højere end eksistensens lykke og retfærdighed«. Derimod nu Benjamin: »Ideen om at eksistensen står højere end en retfærdig eksistens bliver forkert og lav i det øjeblik, eksistensen ikke betyder andet end det nøgne liv« (Benjamin 38).⁶ Derimod ville den indeholde en »vældig sandhed [...], hvis sentensen med andre ord vil udtrykke, at det er frygteligere, at mennesket ikke eksisterer, end at det retfærdige menneske (ubetinget: simpelthen) endnu ikke eksisterer« (Benjamin 39). Den revolutionære potentialitet der ligger i *endnu ikke*, som ikke tilfældigt minder om Ernst Bloch, betinger at »mennesket netop under ingen omstændigheder [kan]

---

⁴ »Agamben, hedder det rundt omkring på bladenes kultursider, skulle have indtaget mestertænderens vakante position« (*Information Philosophie*, hæfte 5, 2009)

⁵ »På trods af den entydige relation« til begrebet om »det blotte liv«, som Benjamin udvikler på slutsiderne af *Forsøget på en kritik af volden*, har Agambens oversætter [til tysk, overs. anm.] gengivet »la nuda vita« med »det nøgne liv« – og det »for at understrege den selvstændige udvikling hos Agamben« (Thüring 2002, s. 199). [I dette lys er det både forvirrende, men ikke desto mindre ekstra tankevækkende, at også den danske Benjaminoversætter Hans Chr. Fink i 1973 taler om »det nøgne liv« – men denne gang som en oversættelse af *Benjamins* genuine begreb om »det blotte liv«, jf. Benjamin 38ff.; overs. anm.]

⁶ jf. dog forrige fodnote.

reduceres til menneskets nøgne liv« (s.st.). Just dette blotte liv, som for Benjamin for intet i verden er sammenfaldende med mennesket, om hvilket han spørger sig selv, hvilken »forskell ville der så være på dets liv og på dyrenes og planternes?« (s.st.), et begreb altså, som han opfatter som et ubegreb, gør Agamben til sin grundlægende kategori, som fortrænger Benjamins tanke, hvorfra den søger sin legitimitet under det skalkeskjul, at den videreudvikler den. Bedre går det i øvrigt heller ikke for Hannah Arendt og Michel Foucault, som Agamben også påberåber sig med sin ide om det »nøgne liv«, som er afklædt alle rettigheder. Klaus-Michael Bogdal har vist, at deres analyser af de udelukkede – den chamissoske Schlemihls pariaskikkelse hos Ahrendt, »monstrenes« og »det infames« hos Foucault – netop interesserer sig for »resten der bliver«; i modsætning til Agamben menes med dette »en historisk og sociologisk interesse for et »levet liv« i skyggen af de sejrendes historie.« (2008, s. 22). Nu kunne man i lyset af disse fund arkivere spørgsmålet. Det ville dog fejlbedømme den lejlighedsvist produktive rolle som misforståelser eller endda forfalskninger spiller i ideologihistorien såvel som – og især – det mulig rigtige i det forkerte og ikke mindst virkningen. Det kalder på en nærmere undersøgelse.

2. Vold og samtykke som hegemoniens to brændpunkter

Hvad der menes med »vold«, synes klart: menneskers indflydelse på andre mennesker som »pin- og sårbare kroppe, hvis liv kan slukkes.« (*Das Argument* 263, 2005, s. 5). Et blik på Benjamins udforskning af den nærmere ordfamilie i slutningen af hans *Kritik der Gewalt* er nok til at vise skinkarakteren af den oprindelige klarhed. Som »skaltende« opfatter han den retsetablerende, som »forvaltende« den retsopretholdende og som »valtende« den guddommelige. Man forstår, at den franske forfatter til lemmaet »vold« i *Historisch-kritisches Wörterbuch des Marxismus* skikker følgende »grund-

læggende bemærkning til sprog og terminologi« forud: »På tysk har ordet *Gewalt* et større betydningsomfang end dets ›ækvivalent‹ på andre europæiske sprog: *violence* eller *violenza* og *pouvoir*, *potere*, *power* (med hvilke *magt* ligeledes, alt efter konteksten, kan ›gengives‹). Set ›udefra‹ indeholder det tyske udtryk *Gewalt* altså en ambivalens: den betegner antitesen til ret og retfærdighed og samtidig deres institutionelle virkeliggørelse og udøvelse (dvs. staten). Denne ambivalens [...] henviser [...] til en for politikken konstituerende latent dialektik eller ›modsætningernes enhed‹. [...] For at tydeliggøre dette må man på den ene side lade udtrykket ›Gewalt‹ beholde den vaghed, som det virtuelt besidder (fx i ideen om den revolutionære ›vold‹ eller ›voldens revolutionære rolle i historien‹), på den anden side dog gribe tilbage til det fremmedsproglige [tyske] idiom for at henvise til fremhævnningen af den ›destruktive side‹ i det fransk eller engelske *violence's* betydning (som via Sorel går igen i Benjamins essay *Zur Kritik der Gewalt*) eller i det franske *pouvoir's* betydning på den institutionelle [...] side (som i opbygningen af de ›realsocialistiske‹ partistater [...] tendentielt tager overhånd).« (Balibar 2001, 1271) Traditionelt tvedeler *Gewalt* sig i ›ordets‹ ›religiøse‹ del og ›sværdets‹ ›verdslige‹ del. Dette rykker den nærmere mod hegemonien. Hegemoni er snarere voldens forudsætning end dens modsætning. Ord- og begrebshistorien fører ind i sfæren af politisk anordnet udøvelse af vold. Det gammelgræske ord *hēgemoneúō* betyder i første omgang bare ›at gå foran‹. I spidsen for sine krigere, som fulgte ham, marcherede eller red hærføreren, den første blandt ligemænd. Højst som enkeltpersoner kunne disse blive tvunget af ham til at følge, for i helheden dannede de selv tvangsvoldens apparat. Denne var forskellig fra andre og i hvert fald fra senere apparater ved at den skulle være overbevist, før den lod sig indsætte. Således i det klassiske Athen, hvis forvandling til demokrati fuldførtes skubvis i netop sådanne konfrontationer. For den aristokratiske oldtid giver Homers skildringer indtryk af tilsvarende forhold de deltagende hærførere imellem. Kort,

»hegemoni« dukker først op i krigen som den ledende magt, der mobiliserer men også indhegner våbenmagten og volden. Som kategori etablerer den sig fra det øjeblik, hvor den overføres til ledelses- og følgeforskel blandt politiske fællesskaber. I denne stadig aktuelle alliancepolitiske betydning blev begrebet overleveret til eftertiden. Uden tvivl er spørgsmålet om den fysiske volds rolle i dannelsen af kulturel og politisk hegemoni af stor betydning. Jo vigtigere er derfor det kritiske blik på den måde, hvorpå der bliver lagt op til dette spørgsmål og på de underliggende forudsætninger i håndteringen af det. Som politisk befriende eller samfundsmæssige udviklingsmuligheder frisættende genererer våbenvold massiv opbakning, således allerede ved hegemonibegrebets vugge i befrielseskrigen mod det persiske despoti, hvor Athen førte an. Athenerne forspildte enigheden, da de holdt op med at være »ligestillede førere« og »i stedet for [bedrev] knægtelse af de forbundne« (Thukydides, III, 9), da de nemlig, i lyset af spørgsmålet om de skulle stræbe efter »dominans [*hēgemonía*] med vold eller gennem fortjeneste om grækerne«, valgte voldens og krigens primat (Xenophon, *Poroi*, 5.5; citeret efter HKWM 6/I, s. 4).

Allerede denne første optræden viser, at vold i forhold til hegemoni bør diskuteres som et konkret fænomen. Progressiv-medrivende vold er her forskellig fra undertrykkende vold. Det græske eksempel i hvilket de mandlige bystatsborgere i den våbendygtige alder dannede militærapparatet, er tilmed egnet, i det mindste antydningvis at give et rids af vold og hegemoni i forholdene mellem kønnene. Et henvisning giver det mandlige våbenmonopol, som giver adgang til og tillader **overmagten**. Den dermed forbundne tvangs- og drabsvold indeholdt herudover en økonomisk funktion i form af slaveanskaffelse. Som forgænger for dominansdannelsen i kønsforholdene formodes »dominansformer i magtdelingsforhold mellem kønnene«. ⁷ I det kollektive konflikttilfælde rådede mændene

---

⁷ Wolfgang Fritz Haug: *Elemente einer Theorie des Ideologischen*. Hamburg:

over for oprørske kvinder i sidste instans over den magt der kommer ud af våben. Marx og Engels ser som kerne i den patriarkalske familie »hvori kvinden og børnene er mandens slaver« »råderetten over fremmed arbejdskraft« (MEW 3, s. 32). Den sene Engels tilføjer: »den første klasseundertrykkelse [falder sammen med] undertrykkelsen af det kvindelige køn gennem det mandlige køn« (*Ursprung der Familie* (...), MEW 21, s. 68). I etableringen af denne dominans ser han det »verdshistoriske nederlag for det kvindelige køn« (s. 61). Det tilsvarende voldsforhold mellem kønnene fremstår »åbent, navnlig hos den [...] klassiske tids grækere« (s.st.). Det næsten op til nutiden familieretligt virkende romerske *patrimonium* holder sig næppe tilbage i denne sammenhæng. Det har rod i »de latinske stammers jernpansrede familiesystem«. ⁸ At denne voldsansrede og voldsgennemsyrede underkastelse og kasten-sig-under i det store hele har holdt sig over årtusinde og stort set er blevet internaliseret af kvinderne, således at de gik fra ofre til medgerningspersoner i deres undertrykkelse, stiller hegemoniteorien på en prøve, som den ikke kan bestå uden hjælp fra ideologiteorien. ⁹ I Engels perspektiv blev det patriarkalske voldsforhold "lidt efter lidt forskønnet og forhyklet, og pletvis klædt i mildere form" (s. 61). Den efterpaulinske

---

Argument-Verlag 1993, s. 1993 (i det følgende citeret med sigil Elemente)

⁸ Lewis Henry Morgan: *Ancient Society*. London 1877, s. 470 (cit. s.st. hos Engels)

⁹ I det mindste i ansatser har jeg givet et rids af spørgsmålet om den ideologiske reproduktion af det patriarkalske herredømme i teserne *Zur ideologischen Subjektion der Geschlechterverhältnisse* (i *Elemente*, s. 192-203 såvel som i bemærkningerne om *Geschlechterverhältnisse in der Philosophie* (*Elemente*, s. 204-208). En mere indgående behandling ville sprænge rammerne af det foreliggende afklaringsforsøg. Spørgsmål om subjektionen af patriarkalsk mand(l)ighed undersøger jeg udførligt i *Die Faschisierung des bürgerlichen Subjekts*. Hamburg: Argument-Verlag 1986, 2. Aufl. 1987

kristendom reproducerede placeringen af kvinden under manden,¹⁰ på den anden side er de døbt "hverken mand eller kvinde", men "et" i Christus (Gal. 3, 28), hvilket selvfølgelig kun gælder i det sakrale imaginære og slet ikke i den sakrale praksis. I løbet af århundrederne opretter den katolske kirke en af dens hegemonielle magts søjler ved at trække fuldbyrdelsen af ægteskabet til sig og regulere den og ved i det hele taget, som kvindernes skytsengel, at gøre kvindernes underordning mere udholdeligt og ved samtidig at ophøje den religiøst gennem mariakulten. Den borgerlige moderne har i sin bevidsthedsfilosofi oversat det kristelige "hverken mand eller kvinde" til sit tilsyneladende kønsneutrale subjektbegreb, og således gennem systematisk udenoms-benævnelse ført patriarkatet ind i en form af tilsyneladende almenhed og gjort det overbevisende og potentiel konsensbåren for det hegemoniserede køn. Kort: "Ved det ›mandlige køns‹ dominans bliver kønsforholdene ›ideologisk‹ artikuleret, som en trindelt symbolsk magtdeling, symbolsk kompensation. [...] Hvor dominans stiller det delende over det, som er fælles (og dermed degraderer det almene til det gemene), stiller det ideologisk imaginære kompensatorisk det fælles over det delende (Elemente 197). Det kan aflæses på kønsforholdene at ideologisk artikuleret dominans kan være yderst stabil og holde sig i lange tidsrum, hvis ideologiseringen løbende tilpasses til forandringerne. Det ideologiske knytter an ved subjekt-konstitueringen og står, for så vidt det forholder sig således, ikke til fri disposition for subjektet. Subjektet kan ikke uden videre afveje sine interesser uden for det ideologiske. I den grad som det ideologiske styrer den samfundsmæssige bevidsthed, er det bevidsthedens ubevidste. Generelt lægger disse eksempler op til at vold og politisk-ideologiske projekter der bejler om konsensus hegemoniteoretisk skal opfattes som komplementær-modsætningsfyldte brændpunkter i den politiske magtfunderings ellipse.

---

¹⁰ Frem for alt under påberåbelse af Paulus (Kolossenser 3, 18)

Deraf følger igen spørgsmålet om dominansforholdene mellem de to brændpunkter, som fører til en skelnen mellem umiddelbar og formidlet, primær og sekundær (støttende-sikrende) vold. Et voldsprimat tyder i dette begrundelsesforhold af politisk magt på en magtbloks hegemoniske svaghed, om end dens styrke og svaghed i sidste ende har rødder i den hegemoniske klasses mere eller mindre for hele samfundet vigtige overordnede økonomiske "produktive funktion". "Hvis den dominerende klasse har udtømt sin funktion, hælder den ideologiske blok mod forfald, og så følger tvangen efter spontaniteten i stadig mindre indhyllede og indirekte former, ligefrem indtil politimæssige foranstaltninger og statskup." (Antonio Gramsci: *Gefängnishefte*, H. 1, §44, s. 102f) Såfremt vold og konsensus er komplementære størrelser, rykker deres vekselvirkning i centrum, hvor hver side gennemtrænger og omplacrer den anden. Altid rettes blikket – sagt med det begreb som Gramsci har lånt fra og omfunktionaliseret i forhold til den liberale politikteori – på civilsamfundet. Det betyder intet andet end at samfundsmedlemmerne træder i forgrunden, for så vidt de på en eller anden måde – deltager i politisk-samfundsmæssige spørgsmål om gyldighed og gestaltning – også hvis det kun skulle være i den vage skikkelse af mening og stemning. Forestillinger om legitimitet forstået som den positive rets rigtighed eller urigtighed, ret og uret, stammer fra civilsamfundet. Dets forestillinger om retfærdighed danner den vordende rets plasma. Ønsket om retfærdighed går forud for den fastsatte og eksplicit formulerede ret. Følger man derimod Agamben, "så kan der ikke bygges en bro over afgrunden mellem ret og retfærdighed" (Assheuer 2004), og rettens tilblivelse trækker sig sammen i det schmittske punkt af afgørelsen *ex nihilo* i undtagelsestilstanden. Ved eksemplet med de patriarkalske kønsforhold er vi stødt på en for hegemoniforhold typisk form af implicit vold, som bliver artikulert ideologisk på mangfoldig vis og iklædt "værdier" som det er muligt at blive enige om i form af konsensus. Men i det følgende skal der ikke være tale om voldbåren

magt i denne omfattende forstand, men i den snævre betydning af *violence*, som den der f.eks. bestemmer ›voldtægten‹. Det handler om ›nøgen‹ fysisk tvangsvold ud fra spørgsmålet om hvilken rolle den spiller i dannelsen af hegemoni som indforstået underkastelse under den rådende magt.

3. Carl-Schmitt-paradigmet

Det virkningsmæssigt mest kraftfulde modparadigme til Gramscis hegemoniteori fortætter sig i den sætning, med hvilken Schmitt i 1934 retfærdiggjorde de af Hitler befalede mord på Ernst Röhm og andre SA-førere: "Ud af førerskab flyder dommerskab. Den der vil [...] adskille dem fra hinanden, [...], forsøger ved hjælp af justitsen at bringe staten i ubalance."¹¹ Schmitts stat er "førerstaten" (948), "som har kraften og viljen til at kende forskel på venner og fjender." (950). Generelt skal der gælde: "den specifikke politiske skelnen [...] er at skelne mellem *ven* og *fjende*."¹² Denne dobbelte beslutningsmagt danner for Schmitt som bekendt suverænitets kerne. Legitim magt udgår her ikke ›fra folket‹ – som "fra den samme retskilde fra hvilken al ret for alle folk udspringer" –, men "stammer fra folkets *ret til at leve*"¹³. Hos Schmitt er det føreren der har til opgave at dømme over denne ret. Som dem personificerede retskilde er han undtagelsen fra enhver regel, som enhver regel udspringer fra. Schmitts svar på af en

---

¹¹ Carl Schmitt: *Der Führer schützt das Recht*. http://delete129a.blogspot.de/images/CS_DerFuehrerschuetztdasRecht.pdf, s. 946 (besøgt 16. 9. 2013)

¹² Carl Schmitt: *Der Begriff des Politischen*, mit einem Anhang zur Neuausgabe: „Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitisierungen“ (1929), München-Leipzig 1932, s. 14

¹³ Carl Schmitt: *Politische Theologie*. Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität (1932), München-Leipzig 1934, her s. 947.

af hans absolutistiske statsfører decisionistisk¹⁴ identificeret "fare", imødegår Walter Benjamins VIII. tese "Om historiebegrebet" omkring 1940¹⁵: "De undertryktes tradition belærer os om at den ›undtagelsestilstand‹ som vi lever i, er reglen." Det er denne indsigt, som historiebegrebet skal tilpasses. "Så vil vi holde os den opgave for øje at fremkalde den *virkelige* undtagelsestilstand." Denne består i at ophæve muligheden for den schmittske undtagelsestilstand – og det helt med udgangspunkt i det samfundsmæssige grundlag. Nu er det ikke mere "folkets *ret til liv*", der vurderes af statsledelsen, men selve folket, og det vil sige ikke mere det ideologisk ophøjede udtryk 'på folket vegne', men det hidtil under påberåbelse af dette udtryk eksproprierede "historiske subjekt" selv, der er sig selv bevidst som den eneste legitime retskilde, fordi den er virkeliggjort. Også faren er hos Benjamin modsat den schmittske. Hvor den hos Schmitt betyder enhver trussel mod de herskende, består den hos Benjamin i at "man stiller sig til rådighed som den herskende klasses værktøj" (VI). Derimod: "Den historiske erkendelses subjekt er den kæmpende, undertrykte klasse selv [...], som fører befrielsesværket til ende i generationer af de slagtes navn." Dog begynder denne bestemmelse allerede i den følgende sætning – den tilsvarende bevidsthed havde kun "gjort sig gældende igen for "kort tid" i ›Spartacus‹" (XII), i stedet for at udtrykke en empirisk eksistens, at blegne til et tankespind.

---

¹⁴ Afgørelsen gør sig fri af enhver normativ binding og bliver absolut i ordets egentlige forstand (Schmitt, *Politische Theologie*, s. 19).

¹⁵ "Nedskrivningen [af *Über den Begriff der Geschichte...*] startede tidligst i slutning af 1939, sandsynligvis først i begyndelsen af 1940", forarbejderne begyndte i midten af 1930'erne, senest i 1937 med artiklen om Eduard Fuchs (jf. Walter Benjamin: *Gesammelte Schriften*. Herausgegeben von Rolf Tiedemann und Herrmann Schweppenhäuser. Frankfurt a.M.: Suhrkamp 1974, Bd. I.3, s. 1227).

4. Agambens nye store fortælling

Den jord, der giver grobund til at Carl Schmitts sæd spirer op på ny, legitimeret mod venstre af den førmarxistiske Benjamin, kommer fra den af Jan Rehman undersøgte "postmoderne venstre-Nietzsche-anisme" omkring Deleuze og Foucault. Den aktuelle opdyrker af denne jord og leverandør af dens frugter – om end i genmanipuleret form – er den italienske Benjamin-udgiver Giorgio Agamben.¹⁶ Fra Foucault overtager og reprogrammerer han mytologiseringen af magten¹⁷ og "biopolitik"-begrebet, fra Schmitt perspektivering af undtagelsestilstande.¹⁸ Allerede Foucault har smeltet Spinozas

---

¹⁶ Intet under, at det i Tyskland var *Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)*, som var den første avis, der bragte hans artikler, begyndende fra den 20. 9. 2001. [FAZ er Tysklands førende liberal-konservativ dagblad men en højt profileret kulturredaktion; overs. anm.]

¹⁷ Rehmann kritiserer Foucaults mytisering som en neo-nietzscheansk "essentialisme [...]med hvis hjælp magten bliver kørt i stilling bagved de samfundsmæssige forhold" hvilket gør, at de til enhver tid rådende "strukturelt forankrede af/magt-forhold" bliver skjult for vores blik (2004, s. 139).

¹⁸ 'Biopolitik' er den neologisme, som Foucault bruger til at analysere den befolkningspolitik, som begyndte i den kapitalistiske manufakturperiode; det drejer sig om den samfundsøkonomernes interesse for "folket som økonomisk aktør" men henblik på "præstation og omkostningsreduktion", som de racistiske koncepter om "tugt og avl" sener knytter an til og som munder ud i "fasciseringen af det borgerlige subjekt", ledsaget af tilsvarende elimineringspolitikker (jf. Haug 1986, s. 30ff og s. 55ff). – Hos Foucault hedder det: "For capitalist society, it was biopolitics, the biological, the corporal, that mattered more than anything else" (2000, s. 137, cit. efter Lemke, 2004, s. 1) Ud af dette gør Agamben den schmitt'ske ur-akt, den suveræne afgørelse om liv eller død ved statens, rettens og det politiske vugge, som han forbinder med Heideggers bestemmelse af tilværelsen/til-væren som en væren, for hvem det i sin væren gælder om selve denne væren (jf. Lemke 2002).

potentia agendi vel cogitandi, den menneskelige handlings- og tankeevne, sammen med Nietzsches herredømmeforelskede vilje til magt, og overmandet den på en måde der ikke mere tillader "[...at] differentiere mellem en nedefra kommende kooperative handlingsmagt og en oppefra kommende dominerende magt" (Rehmann 2004, 120). Den 'konkret-at-kunne-gørens' mangfoldige former smelter sammen i myten om MAGTEN i sig selv. Dennes virkemåde fremstår nu som en slags samfundenes blodkredsløb. MAGTEN er allesteds nærværende og alting suger næring af den. Den måde, hvorpå Agamben tilpasser sådanne ideer til sin historiefilosofi, antager, bag en facade af kontinuitet, alle kendetegn af en fjendtlig overtagelse. Mens Foucault udvikler sine teser gennem historisk undersøgelse, løsriver Agamben dem fra denne oprindelse og forvandler dem til spekulative påstande. For at fremelske forestillingen om ABSOLUT MAGT introducerer han skikkelsen af den ABSOLUTE AFMÆGTIGHED. Han citerer den som det ekstreme tilfælde af en kz-fange, der fuldstændig har opgivet sig selv (jf. 2003, s. 75). Ud fra dette målepunkt indfører han "det nøgne liv" som idealtipe. Schmitts decisionistiske skelsætning i ven-og-fjende, den »suveræne magts« vilkårlige licens til at dræbe hhv. at lade dræbe, oversætter han til en tilsvarende skelnen mellem "det nøgne liv/ den politiske eksistens" (2002, 18) "Det nøgne liv" er det som man kan redde når man har mistet alt, også enhver retssikkerhed, og er blevet reduceret til noget, som kan dræbes. Med dette mener Agamben, at han har fundet hemmeligheden bag al herredømme ("arcanum imperii") som et archimedisk fast omdrejningspunkt udenfor, hvorfra det parlamentariske demokratis samlede selvforståelse og dets retsmæssige indhegning samt statsmagts begrænsninger hives af hængslerne. Undtagelsestilstandens og krigsrettens *ultima ratio* gør han til *prima ratio* for et grundlæggende princip. "Undtagelsestilstanden, i hvilken det nøgne liv på samme tid blev udelukket fra og inkluderet i ordenen, skabte netop i sin adskilthed det skjulte fundament, som hele det politiske system beroede på." (s.

19) I samme fikse håndvendning hvormed han smider al liberal demokratiteori og filosofi af civilsamfundet ud, får han også lukket af for perspektivet af deres ophævelse og opløftning til et højere niveau gennem overvindelsen af klassesamfundet, specielt i betragtning af at, Marx, dette perspektivs teoretiker, i Agambens tolkning "ikke engang aner" (22) noget om denne ursammenhæng. Det forholder sig dog ganske omvendt. Det er Agamben, der med sin oprindelsesmyte sår politisk-samfundsmæssig uvidenhed. "Reduceringen af dem der er blevet overvældet af den suveræne magt til ›det blotte liv‹ gennem en intellektuel, der er dybt forpligtet over for den ›occidentale kultur‹ og som udbreder denne ostentativt på hver en side af sine skrifter, må betegnes som en fornærmelse af en nutidig politisk teori at være" (Bogdal 2008, 24) Idet Agamben på samme tid både afidentificerer og deartikulerer såvel som totaliserer den dominerende magt, tømmer han generelt den progressive kritik for sit praksisperspektiv. Alle eksisterende alternative politikker skal erkendes som ugyldige. Henholdende trøster han med henvisning til Noget Helt Andet i form af "hin ny politik [...], som i store træk mangler at blive opfundet". Alle eksisterende emancipatoriske politikker erklærer han derimod uden videre til derivater af undtagelsestilstanden og af dennes reduktion af mennesker til "det nøgne liv". "Men så længe der ikke findes en fuldstændig ny politik – dvs. en der ikke mere er grundlagt på det nøgne livs *exceptio* – vil enhver teori og praksis sidde fast i en blindgyde." (21) Gentagelsen af tesen erstatter beviset. I denne totaliserende diskurs om det totalitære, som tror at den kritisk overstiger den marxistiske kapitalismekritik, hersker der gennemgående en mytisk singular af væsenshelheder. Mytisk singular og falsk totalisering har fælles lig i lasten. VOLDEN findes nemlig lige så lidt som MAGTEN. Konkret har vi at gøre med antagonismer i flertal, med magt- og voldsformers forskelle, modsætninger og modsigelser. Uden konkret analyse af den konkrete situation mister den kritiske teori sin "levende sjæl" (Lenin). Hvis man ville følge Agamben, skulle målestokken til at

bedømme nutiden lånes fra "ekstremernes tidsalder" (Hobsbawm) Først ville der være fascismens inkubationstid, de begyndende 1920ere i Europa hvorfra den før-marxistiske Benjamin og Schmitt har undfanget deres tanker om den retsetablerende magts udenomsretslighed, den første mystisk-revolutionær, den anden kontra-revolutionær og antiparlamentarisk-absolutistisk.¹⁹ Agamben op-højer Benjamins "blotlæggelse af den ikke reducerbare kobling mellem vold og ret" til "den nødvendige betingelse for enhver undersøgelse af suveræniteten", med den eneste "mangel" at "den suveræne magt og undtagelsestilstanden, som danner grundlag for den *Politiske Teologi*, ikke forekommer" i Benjamins *Kritik der Gewalt*. (2002, 74f). Han undgår at nævne at Benjamins "teologisk-politiske fragment" er fra samme tid og placeret nærheden af Ernst Bloch²⁰ og er diametralt modsat enhver politisk teologi à la Schmitt. Dette træk kan ikke forfølges videre her (jf. Haug 2001). Kun så meget: Allerede for den før-marxistiske Benjamin gælder som fællesnævner for alle krav der bør stilles til politik, kun dette: "Den profane orden må rette sig efter ideen om lykken." (Benjamin 193) Ikke dødsdommen, ikke adskillelsen i ven og fjende, men skelnen mellem lykke og ulykke er omdrejningspunktet for dette begreb om politik.

Den anden periode, der skal levere målestokken er Anden Verdenskrigens, som den triumferende nazisme åbnede med overfaldet på Polen – sikret gennem Hitler-Stalin-pagten. Den fra

---

¹⁹ "The state of exception, for Schmitt, was heuristically important – the exception *defines* the rule, or helps to understand it. For Agamben, it takes on a sociological quality: 'in our age [...] the state of exception comes more and more to the foreground [...] and begins to become the rule.'" (Mazower 2008, s. 28)

²⁰ "At have fornægtet teokratiets politiske mening [eller ›betydning?; overs. anm.] med fuld intensitet er den største fortjeneste i Blochs *Geist der Utopi* (Benjamin 193)

enhver konkret tidlig bestemmelse løsrevne måde, hvorpå Agamben gør brug af Benjamins teser, forlanger her desto mere et blik på deres tidsbundethed. I *Kritik der Gewalt* kan efterdønningerne af verdenskrig og revolution stadig mærkes; *Geschichtsphilosophische Thesen* er den politiske flygtnings værk, ansigt til ansigt med nazismen og dens racelove i starten af Anden Verdenskrig. Benjamins teser bliver absurde hvis de skulle overføres til Merkels og Obamas eller selv til Berlusconi Italien.²¹ Hos Benjamin er det nazismen, ikke som hos Agamben, et parlamentarisk demokratis liberale retsstat, overfor hvilken "vores opgave [var] tilvejebringelsen af den *virkelige* undtagelsestilstand." Troen på fremskridt, datidens anden kontekst, som Benjamin skriver op imod, er heller ikke mere bestemmende for en socialdemokratisk arbejderbevægelse. Det er snarere bekymringer om kriser og visioner om en økologisk katastrofe der dominerer tidsånden.

"Hvor der for ikke alt for lang tid siden engang kunne ses de politiske farver rød, grøn og det anarkistiske sort, dominerer en form for grålig gru, der nu i det mindste har fundet sit udtryk [hos Agamben]." (Bogdal 2008, 25) Benjamins tese om at det i enhver epoke skal forsøges "på ny at fravryste overleveringen fra (den) konformismen" (Benjamin 183, tese VI), gælder i lyset af dette akut for den historiske materialist Benjamin selv, hvis marxisme tilsyneladende uophørligt bliver søgt slettet.²² Det sted hvor

---

²¹ Af Benjamins tese: "De undertryktes tradition belærer os om, at den 'undtagelsestilstand', som vi lever i, er reglen" (tese VIII, Bejami, s. 185), bliver hos Agamben: "I dag [...], hvor [...] undtagelsestilstanden, som Benjamin forudandede det, er blevet til reglen" (s. 22).

²² Ikke alle gør det helt så groft som Félix de Azúa, som tager publiceringen af den spanske oversættelse af Benjamins samlede skrifter som anledning til at placere historieteserne "på trods af deres forvirrede marxistoide jargon" og "i kraft af en uventet tilbagevenden til den jødiske messianisme" som værende "længst væk fra marxismen". Til gengæld tilskriver han

historismens historiebillede skal "slås igennem" af den historiske materialisme, er ifølge hans indsigt den til hver en tid respektive nutid.

Man skal gøre det klart for sig selv, at "den »undtagelsestilstand« som vi lever i", som Benjamin sætter i distancerende anførelsestegn²³ og som "de undertryktes tradition" viser som reglen, ikke i nogen som helst real forstand er den tilstand som i det mindste vi europæere lever i i dag. Dens virkelige mening fik Benjamins tese af den historiske fascisme samt dens tyske nazistiske ekstremform som, efter at den havde slået arbejderbevægelsen i stykker, gjorde klar til verdenskrig og jødeudryddelse. For Agamben er disse referencer retoriske citater. De skal forlene Oswald-Spengler-tonarten i hans "undergangsførelse af verdenshistoriske dimensioner" (Marchart 2010, 223) i med lidt benjaminsk autoritet og troværdighed.²⁴ Uden

---

Benjamin "laicistisk hellighed" og erklærer at dennes "i sidste ende største dyd er inkohærens".

²³ Direktøren af det Tyske Literaturarkiv i Marbach, Ulrich Raulff, som citerer dette sted i sin anmeldelse af Agamben (2004), udelader anførelsestegnene. Han fjerner dermed en snublesten for interpretationen i overensstemmelse med Schmitt-linjen såvel som for sin egen interpretation, ifølge hvilken Benjamin lade det være et åbent spørgsmål, "om han dermed mente den siden 1933 akut i kræft værende ophævelse af al ret, eller en metafysisk tilstand hinsides af det historiske". Det metafysiske skin forsvinder, når man ikke glemmer, sådan som Raulff gør det, "de undertryktes tradition", som for Benjamin, stillet over for situationen den gang, komprimeres i sin tese.

²⁴ Om sine "tomme og ubestemte begreber" som det om det "nøgne liv" og den "rene væren" siger Agamben, at de lader til "standhaftigt at hæge om nøglen til Vestens historisk-politiske skæbne" (2002, s. 190), Han dystre vision, som "efterkommer et udbredt behov for enkle, om end gådefulde forklaringer" (Gerald Hartung, i: *Information Philosophie*, 5, 2008), gør, at man kan sammenligne Agambens diskurs med "1920ernes filosofiske essayisme og dennes verdenstydninger à la Spengler og Klages, for så vidt

omtanke plukker han dem fra de historiske situationer, hvor det var 'blevet alvor', bare for at krydre sin kulturkritik.

Forestillingen om den messianske undtagelsestilstand, hvor de herskende skulle fratages magtens initiativ, bliver til et rodløst citat uden dybde og seriøsitet.

Dette er i hvert fald ikke det notoriske ,citat à l'ordre du jour', hvor de, der er i færd med at befri sig selv, for deres øjne glimtvis ser løftet om forløsningen, som er det, Benjamin har i tankerne. For at finde ud af hvornår og hvordan Benjamins teser mødes med nutiden, burde man spørge efter den form, som "det triumftog, der fører nutidens herskende hen over dem, der i dag ligger på jorden" lige nu antager (jf. Benjamin 184, Tese VII)²⁵. Det ville være værd at tænke over, om ikke den "herkomst" som man "ikke kan tænke på uden gru" i dag ikke alene er herkomsten af de overleverede "kultur-goder", men derimod i første omgang den af nutidens arbejdsintensive massevarer, skabt i "navnløst trældom" (s.st.), og herkomsten af mange af de råstoffer og landbrugsprodukter, som vores materielle rigdom tærer fra. Endelig det sværeste af alle spørgsmål, hvilken "sol [...] der er for opgående på historiens himmel." (Benjamin 182f., tese IV)

---

det der ligeledes handlede om intet mindre end 'Vestens skæbne'" (Susanne Lettow, s.st.).

²⁵ Oversættelsen af dette citat kan ikke undgå – originaltekstens ordlyd taget i betragtning og som ren og skær midlertidig nødretsforanstaltning – at afvige fra ordlyden i Hans Jørgen Kløvedals Rhodos-oversættelse; overs. anm.

5. Zeliks anvendelse af Agamben-paradigmet på colombianske volds- og hegemoniforhold

Produktion der Leiche ist, vom Tode her betrachtet, das Leben.

Walter Benjamin, *Ursprung des deutschen Trauerspiels*²⁶

I Colombia har den af narkotikahandlen²⁷ overdeterminerede borgerkrig, som har sin rod i den ekstremt ulige jordfordeling og i den voldsomme fordrivelse af småbønder fra deres forfædres jord²⁸ – en aktuel fortsættelse af den af Marx analyserede ”såkaldte oprindelige akkumulation” –, sat spørgsmålet om forholdet mellem vold og hegemoni på spidsen på en sådan måde, at det tyder på et voldsprimat. Netop dette primat generaliserer Raul Zelik, bl.a. med Agambens tænkemåder som den skjulte sandhed bag alle nutidige politiske systemer. Det som for Agamben var den nazistiske koncentrationslejr,²⁹ er for ham den grufulde massakre fra

---

²⁶ Ud fra dødens perspektiv er livet ligets produktion.

²⁷ Ifølge forskellige kilder skal narkoindustrien udgøre 20-39% af brutto-inlandsproduktet.

²⁸ Siden grundlæggelsen af Autodefensas Unidas de Colombia (AUC) i 1997 som central organisation af de tidligere spredt opererende paramilitære grupper og under protektion fra store jordejere, store kvægavlere og narkoforhandlere har den terroristisk voldsomme ekspropriering af bønderne og deres fordrivelse fra deres jord i stiltiende Kooperation med militæret antaget systematisk form. Mere end 4 mio. colombianere, ca. 10% af befolkningen, vegeterer som fordrevne i deres eget land (www.internal-displacement.org/countries/colombia).

²⁹ ”Agamben sætter alt ind på at løsrive den blotte form af lejren hhv. den inkluderende udelukkelses biopolitiske logik fra lejrenes historiske og nationale kontekst og fra deres funktion såvel som fra arten af de forbrydelser, som bliver begået her, for kun på denne måde kan den

Mapiripán. Ifølge hans tese skaber den nøgne vold hegemoni. Faktisk er den klasseoverskridende accept af Uribe og det hegemoniforhold der her kommer til udtryk, ikke nemt at forstå. Endvidere er det rigtigt nok på sin plads "at diskutere konsensus og kulturel hegemoni nærmere som resultatet af en ubevidst kollektiv tilstand end af angst, traumer, forudannelser og generelt af dominerende vold" (Zelik). Imidlertid følger "angstens politiske virkning" ikke umiddelbart efter, men effekten af tortur kan intensivere sig til ubetingede reflektions posttraumatiske umiddelbarhed, dvs. gå uden om bevidstheden. Men hvis man tænkte effekter på hele befolkninger efter dette psykiatriske mønster, oven i købet som Zelik gør det på tværs af "tids- og rumhorisonter", ville man lade analyse og politik størkne traumatisk. Protesten mod den dominerende vold ville bag om ryggen slå over i propageringen af forud ilende lydighed.

Det gælder om at stille spørgsmålstejn ved Zeliks tese. En egentlig analyse af de colombianske forhold kan her dog ikke præsteres, og der skal i hvert fald heller ikke vækkes et indtryk af at Zelik, som en intim kender af landet, skulle belæres om dette. Men de teoretiske generaliseringer, der gør krav på at række ud over denne sag, skal gennemgås kritisk.

Godt nok dominerer Agambens mytiske singular ikke hele Zeliks tekst, men dog hele dens samlede måde at ræsonnere på. Der hvor BEFOLKNINGEN dukker op hos ham, virker det som om den stod i homogen kompakthed over for DOMINANSEN hhv. VOLDEN. Sideløbende differentierer han i det mindste tilnærmelsesvis i forhold til klasser, interesser og mentaliteter. Men alle de steder hvor den klassemæssige afdifferentiering er toneangivende og trækker alle modsætninger ud, bliver alt forkert. Selv subjektivitet sættes i denne diskurs i mytisk singularis og nedsluger dermed den konstante

---

tvivlsomme tese støttes, at lejren skulle være blevet til selve 'paradigmet af det politiske rum'" (Marchart 2010, s. 226)

finden-dig-tilrette, forhandlingen om *modus vivendi*, de bevægelige modsætninger i omgangen med modsætninger. Noget analogt gælder for spørgsmålet om hegemoni. Der findes ikke blot en "herskende blok" på den ene og alle andre på den anden side. Social dominans, sådan som den udøves af grundejerne og kapitalen, er ikke sammenfaldende med regeringsmagt eller politisk magt. Ingen har set dette så skarpt som Schmitts hovedvidne Hobbes. Den magtfratrædelseskontrakt, som han lader staten vokse ud af, fører han tilbage til bekymringen om ejendommen som grundlag for den sociale dominans. Hans stat og hans vold kan således ikke være totale alligevel. Hvis de antaster ejendommen i sin helhed – hvis beskyttelse fra statens side dog koster denne penge, som privatejerne føjeligt skal tilvejebringe i form af skatter³⁰ – bortfalder »kontraktgrundlaget« som de beror på. På den anden side kommer de ejendomsløse ikke i betragtning som politiske subjekter for Hobbes, idet det er den statslige beskyttelse af ejendommen, som er grunden til at de besiddende klasser afgiver deres magt til staten. I denne forståelse har staten ingen adgang til ejendommen og ejerne giver som modtrækafkald på den politiske magt. Dette ændrer sig med "the Glorious Revolution", hvor det konsoliderede samfund af ejere ryster absolutismen af sig, føder sin liberale stat og gør med Locke den op til nutiden virksomme teori om liberal politik gældende.

Dermed begynder den borgerlige hegemonipolitiks egentlige tidsalder i England, hvor de socialt dominerendes »klubsamfund« udgør dem, der har noget at skulle have sagt, mens kampene mellem den af samfundet tøjlede stat og staten der søger at holde samfundet i tøjlerne på det europæiske kontinent bølger frem og tilbage helt op til nutiden. Fascismens epoke, som både Benjamin og Gramsci

---

³⁰ Hvis de gjorde suverænen denne ret stridig, ville han ikke kunne "perform the office, they have put him into; which is, to defend them both from foreign enemies, and from the injuries of one another; and consequently there is no longer a common-wealth" (*Leviathan*, II, 29)

danner deres teorier i og som de bliver ofre for, mens Schmitt efter nazismens nederlag godt nok mister sit professorat, men først årtier senere som oldgammel mand vil dø højt æret, er epoken for genkomsten af den hobbes'ske absolutte, og dog alligevel til den borgerlige ejendom bundne stats. Den udformer sig i konfrontationen med den socialrevolutionære stat i øst der ophæver den borgerlige ejendom og som gør økonomien til *sin* opgave.

En væsentlig erkendelse som Gramsci i rammen af sin hegemoniteori når frem til i det fascistiske fængsel, er nødvendigheden af det *hegemoniske offer*. For at kunne opnå hegemonievenen afkræves den herskende gruppe et "»offer«, for at andre klasser, lag og grupper kan »tages med«, idet den tilbyder dem udfoldelsesmuligheder. Hegemoni i sit fulde omfang beror ikke på den blotte overtalelse, ej heller er »kulturel hegemoni« blot kulturel, men må have et eller andet faktisk-givet eller i det mindste objektivt-muligt grundlag i produktionsfæren." (HKWM 6/I, 15; jvf. Gramsci, H. 13, § 13). Gramsci skelner mellem det hegemoniske gruppesubjekt og dets klassegrundlag samt dets nærmere eller fjernere forbundsfæller eller i det mindste inkluder- og involverbare. Det er de to sidstnævnte grupper, som den herskende kernegruppe skylder det *hegemoniale offer*, med hvis hjælp der tages hensyn til "de grupperingers interesser og tendenser, som magten skal udøves over, således at der danner sig en vis kompromis-ligevægt"; derfor virker det godt nok "som om det ikke rimer sammen" og er dog uundværligt, "at fortolke det, at hegemonispørgsmålet stilles konkret som noget der underordner den hegemoniske gruppe", hvorved dens økonomiske basis dog forbliver uanfægtet (H. 12, § 18, 1567). "Fjenderne" derimod dømmes til at blive undertrykt. Dette delelement i repressionen, som Zelik i modsætning til sin generaltese meget passende kalder "klasseterrorisme",³¹ holder magtblokken sammen og grunderer den hegemoniske udstråling.

---

³¹ Massakrerne [...] rettede sig mod beboere af landsbyer og

Zelik går i vid udstrækning uden om det differentierede hegemoniske fletværk for, i lyset af det para/militære rædselsregime i Colombia³² og lammelsen af modstandslyst der udstråler fra den, at udlede hegemoniet direkte fra volden. Som havde han haft Schumpeters økonomiske begreb om skabende ødelæggelse i tankerne, overstiger han Foucaults tese om MAGTENS produktive karakter og udnævner ødelæggelsen af samfundsmæssigt modstående handleevne til skabende produktion. "Terroreren [...] viser sig at være skabende." Kun fordi, som Marx siger, "hver aktion jo agerer et eller andet", er den længst ikke skabende eller dens "produkt [...] i sin naturlige [...] betydning" også et produkt i økonomisk eller historisk forstand (sml. MEW 42, 198f).³³ Ligeledes

---

fattigkvarterer, som gjaldt for at være en base for de venstreorienterede eller som befandt sig i økonomisk interessante regioner. [...] I Colombia har en form for klasseterrorisme, som blev næsten fuldstændig ignoreret af medierne og i akademiske diskurser, krævet titusinder af ofre." "Befolkningen" som helhed reproducerer i sine reaktioner mod denne klasseterrorisme de klassespaltninger såvel som de strategiske alliancer der kendetegner blokken-ved-magten. Inden for rammerne af vores analyse giver det kun begrænset mening at komme ind på dem.

³² I Zelik's dissertation fremtræder colombianske særtræk mere differentieret. Han opfatter "paramilitarismen" som "en politisk-militær strategi, der sigter mod en autoritær transformation af samfundet og staten", som er bygget på at "magtgrupper presser på for at begrænsningerne for vold der udøves af de herskende [...] falder. Indsatsen af en form for social selektiv terror tjener i denne forbindelse også til genetableringen af det statslige voldsmonopol. Alligevel må paramilitarismen ikke forstås forenkelt som om den bare var et statsligt bodsinstrument. Staten er [...] ikke nogen hemmelig aktør. Snarere er det paramilitarismen, som også har forvandlet staten." (200, s. 170) For at udtrykke dette skriver jeg, så længe der ikke henvises til organisationen af samme navn, "para/militær".

³³ Tesen om voldens skaberkraft minder om Marx' hån, at forbryderen, hvis

kunne man kalde nedkastningen af en atombombe for skabende, fordi den skaber en nuklear ørken eller, i tilfældet af Hiroshimas og Nagasakis ødelæggelse, fordi den fremskyndte den japanske beredvillighed til en betingelsesløs kapitulation. At knække ryggen på mennesker gennem tortur og lemlæstelse skaber ikke noget, men tilintetgør. Gennem »produktionen« af menneskelige ruiner, hvor ikke uden videre lig, »skaffer« den nøgne vold dominansforhindringer af vejen. Beskrevet som en "skabende" handling, adler man endog det bestialske. Kritikken selv forbliver ikke uberørt af dette. Den slår over i at der tages forskud på undergangen eller i dødens mimesis. Ud fra det ekstreme og demonstrative voldsraseris ståsted hvor det handler om likvideringen af al modstand kan raseriet synes at være en skabende handling, fordi den fysisk slukker for de reelt eller potentielt berørte og forårsager en panisk pacificering og dykken ned i subalternitet hos de øvrige gennem til-døde-pinslens spektakulære karakter. Ud fra den tænkte undtagelsestilstands ståsted synes al hegemoni ligeledes kun til låns, mord og tortur som produktion. Med denne læsning udspringer konsensus umiddelbart fra den repressivt udagerede dissens og suverænitet trækker sig sammen til absolut voldskompetence. Således er begrebsdannelsen besluttet på forhånd. Realitetens opgave bliver at illustrere det forud bedømte.

Under hånden og anonymt trækker Zelik fra begyndelsen af Carl Schmitts perspektiv med ind i skikkelsen af "de »hårde«, forbydende, suveræne dominansformer". Han tænker ikke over at det folkelige suverænitetsbegreb allerede i ansatsen er slukket hos Schmitt og at

---

man følger en sådan tankegang, skulle opfattes som produktiv arbejder, fordi han 'frembringer' kriminalretten og hele det strafferetslige apparat inklusive lærebøgerne og professorerne (*Teorier om Merværdien*, MEW 26. 1, s. 363f; jf.: genoptrykt som Karl Marx: *Abschweifung* i *Das Argument* 288 (2010) [samme nummer som denne artikel; overs. anm.].

folkesuverænitet som "konstituerende magt" nedefra er utænkeligt. Ydermere er talen om "hårde, forbydende, suveræne dominans-former" en eufemisme, hvis man tænker på de bestialske tortur- og massakrescener, som udgør kernen i Zeliks udredninger og flugtpunktet for hans teser. Som hos Agamben skal et ekstremt eksempel skaffe en generel tese evidens. Men fra dette udgangspunkt løber man ind i en ideologisk spejlsal der fra alle sider kaster det forudsatte nulpunkt tilbage som et øjensynligt resultat fra undersøgelsen. Idet al ret, i de mytiske abstraktioners spil, afledes fra voldssfæren, som ligger uden for al ret, forsvinder en historisk retskilde, der i virkeligheden ikke er til at komme uden om, ud af synsfeltet. For siden urtiderne er det den "antagonistiske klage" om retfærdighed, som munder ud i retsetableringen og som danner grundlag for rettens uophævelige kompromiskarakter (Haug, *Elemente* 77ff.). Denne overenskomst udgør, anderledes end det politiske kompromis, som Benjamin i *Kritik der Gewalt* under Sorels indflydelse alene har øje for, en ideologisk fortætning, der ligesom forandrer selve sproget og ikke kun de forhandlendes tale, og som muliggør "den ideologiske underkastelses modsætningsfyldte ydelse i form af egen medvirken, dvs. selvunderkastelse" (62).³⁴ "At skubbe kampene op på det ideologiske plan [...] er prisen, som en underkastelse der skal fungere ud fra de underkastedes aktive medvirken uvægerligt må betale" (64). Fra den skrevne histories

---

³⁴ På samme måde som i symptomdannelsens model hos Freud bliver her et "berøringspunkt mellem herredømme og dem der herskes over – på tværs af klasseantagonismen og alligevel forbundet med den gennem associationskæder, altså et perifert krydsningspunkt [...] – til det punkt, hvor begge sider i den grundform, som vi inden for rammerne af vores teori opfatter som det ideologiskes form, smeltet sammen." (*Elemente* 61) I slutresultatet præsterer "det ideologiske [...] at det samfundsmæssige hele holder sammen som en reproduktion af klasse modsætning og klasseherredømme i form af ideologiske kompromisdannelser i den herredømmeagtige arrangement "oppefra og ned" (s.st.)

begyndelse findes der vidnesbyrd herom, klassisk i *institutiones*, som er den op til nutiden videre virkende romerske ret. Hvor kompromisset, ligesom i den tyske historie, oftest var domineret af den herskende side, tager det den form, som Gramsci har analyseret under navnet "den passive revolution". Det substantielle retsgrundlag undslipper det positivistiske blik, fordi det ikke selv er noget "der foreligger (positum)" (jf. Brentano 1966, 493; 2010, 341). Den er alligevel ikke mindre substantielt end den af Hegel begrebsliggjorte "substantielle moralskhed", uden hvilken et samfund ikke ville kunne bestå. At Paulskirche-parlamentet, båret af folkeoprøret fra 1848, har forsøgt at skabe ret »nedefra« hvv. ud af samfundsmæssig konsens, er utænkeligt inden for den begrebsdannelse, der afleder sig selv fra Schmitt. På det et historiske nederlag følger dermed ligesom en tilsvarende begrebsmæssig udslukning. Hin revolutionære handling fandt sted uden for den tidligere og ovenfra satte positive ret, men fandt dog sted i horisonten af en epokal hegemonisk retside, som ikke anerkender andre suverænitetskilder end selve befolkningen og ifølge hvilken, som formidlet og fortyndet det end til hver en tid måtte være, „al magt" skal udgå "fra folket" for at være legitim. Vold avancerer imidlertid til et spøgelse der kan indsættes overalt, når man, som det sker inden for Schmitt-linjen, sidestiller den med mod-vold førte kamp om demokratiske grundrettigheder og Hitlers pseudo-retsetablering gennem den nøgne vold. Med sin totalisering overtager dette spøgelse regimentet i en diskurs som prøver at sætte af fra venstre. Det er dog som om fornuften, majet ud i Schmitt-Benjamin genealogien, forebyggende tilpassede sig det der overvælder den.

Den demonstrative grænseoverskridelse i form af nøgen vold fra de herskendes side bevidner imidlertid det modsatte af deres hegemoni. At de lader deres volds/magtapparat gribe til det ekstreme udspringer af deres hegemonitab. Alt andet end »totalt« går dets excessive vold selektivt efter klasser. Mere endda, også med

henblik på de ›farlige‹ klasser i forhold til dominans- og profitinteresser slår det til mod udvalgte individer³⁵, for at så skræk i de resterendes hjerter – *pars pro toto*. Hvis magtdominansen var så total som hævdet, ville den udløse den almene opstand. Men i virkeligheden slår den til delvist. Den tjener bestemte klassers og selvfølgelig bestemte dele af magtapparaters interesser. Den terroristiske ekspropriering og fordrivelse af bønderne fx skaffer den ”indre bourgeoisi” (Poulantzas), hvis agrarpolitiske interesser er orienteret mod verdensmarkedet, de kæmpestore plantager til oliepalmer, som skal levere råstoffet til økodiesel, margarine mm. på verdensmarkedet. En række andre interesser lader den statslige og semistatslige terrorisme slippe af sted ustraffet, så længe de ikke kommer direkte i vejen for den.

Optionen for de kritiske blandt dem, der bliver sparet for det værste, er den indre emigration. Som hr. Egge i Brechts Keuner-historier³⁶ emigrerer de midlertidigt fra historien. De holder fast ved deres egen mening, men de holder den for sig selv. Det, der skinnede igennem parolen „fjenden lytter med“, som under nazismen kunne findes alle vegne, var den sandhed, at dem, der havde opsat parolen, var den frie tales fjender. „Pas på, hvad du siger! Vi lytter med over alt.“ De små forretningsdrivende er alligevel eksperter i at være tilbageholdende med deres egne meninger over for deres kunder, eller også snakker de dem efter munden. Andre småkapitalistiske lag kan være tilbøjelige til at bytte afkaldet på at kunne blande sig i politik til

---

³⁵ Således lod f.eks. guvernøren af Arauca tilflyde en liste over oppositionelle og kritikere som skulle ’neutraliseres’ til de paramilitære.

³⁶ I skikkelsen af en hr. Egge, i hvis navn det bløde g ligesom sløjfer det kantede af hjørnet [på tysk: Ecke; overs. anm.] rundt, har Brecht tegnet en form for passiv modstand, som trækker sig tilbage til tavsheden. Udadtil føjer hr. Egge magthaverne i et og alt, men hans lydighed bliver ikke til substansløs tilpasning. I og med han vogter sig mod ”at sige et ord” nægter han at indgå in en ”konsens inden for voldsforholdet” (Jehle, 2005, s.246)

fordel for garantien af deres profiler. Og mens folk af hr. Egges slags holder kæft, kaster de andre sig ud i læbebekendelser. Som Hobbes har beskrevet det, skilles vejene for *fides* og *confessio*, overbevisning og offentlig tilkendegivelse – hvilket ikke, i det lange løb, er ufarligt for magthavere, hvis herredømme bygger på voldsanvendelse. Netop på grund af, at terroren opererer differentieret og kun partielt, kan det altså, ud fra 'de færdige fænomeners standpunkt', se ud som om den virker totalt.

For dem, som direkte trues af rædslerne, kan rømning fra hus og hjem virke som vej ud af den umiddelbare fare. Også i den yderligere gruppe af dem, der kun hører om terroren, er der mange, som forebyggende flygter fra traumerne. De som bliver, indretter sig i subalterniteten, sammenligneligt med den tyendeagtighed, hvormed Engels har sagt, at den havde gennemsyret „tyskernes nationale bevidsthed på baggrund af Trediveårskrigenes fornedrelse“ (*Anti-Dühring: MEW 20*, s. 171). Inderliggjort subalternitet og politisk passivitet eller apati skal, ud fra personlighedsudviklingens standpunkt, betragtes som forkrøblede subjektionsmåder. Inderliggørelsen af den resulterer ikke af noget projekt, der sigter hegemoni, men af forsigtighed; det er frygten og en panisk angst, som driver subjekterne ud i selvfornedring under skærmen af den herskende ideologi. Dem, der ikke er knækkede i deres indre, holder sig til det, som er opportunt: indtil videre at afholde sig fra åben kritik og holde afstand til modstandsaktivister. Men i det lange løb kan man ikke stole på, at de holder sig i ro.

Zelik har øje for, „at fortællingerne om terroren [...] kan have en større virkning end selve voldshandlingerne.“ Samfundsmæssig gennemslagskraft kræver udstråling. Men han tænker denne som ensrettet vej, som en garanteret terrorens teleologi, i virkeligheden kan den slags fortællinger eller rygter, i en større samfundsmæssig ramme, der ikke lader sig kontrollere lige så nemt som en landsby, virke lige så aktiverende som passiverende. Og så slår lammelse over

i oprør. Zelik nærmer sig faktisk en erkendelse af, at ugerningernes terroristiske rædselspropaganda er ustabil og fuld af uundgåelige modsigelser, når han anser denne ambivalens for at være elimineret gennem total kontrol. Han fastslår, at „den militære sejr kommer i anden række. Mere afgørende [er] kontrollen over befolkningen, indflydelsen på den offentlige mening og de politisk ideologiske stemninger“ (op. cit.). I følge hans tese skulle sejren, vundet gennem militær-statslig terror, opnå denne totale kontrol og indflydelse, noget som Zelik netop udelukker. Man kan drage en konsekvens af hans observation vedrørende sejren i borgerkrigen, som er egnet til totalt at ophæve hele hans argumentation: Volden alene giver ikke adgang til hegemoniet; det er hegemoniet, som støtter op under, indrammer og fuldbyrder voldens værk. Hvis magten, som er baseret på vold, mister denne komplementær-modsatte støtte, underminerer den sit grundlag. Den stemning af oprud i Latinamerika med retning mod et mere retfærdigt samfund, som er uden fortilfælde i historien, ville ellers være ubegribelig.³⁷

6. Kan evnen til at lære af nederlag betragtes som noget, der er skabt af volden?

Zapatisternes udgangspunkt var de latinamerikanske oprørsbevægelseres nederlag. De så, hvordan det politiske var blevet ædt op af det militære. Denne dimension – og i hvert fald FARC's rolle – forbliver underbelyst hele vejen hos Zelik. At millioner af mennesker er mere end trætte af bortførelserne, er for ham et resultat af den repressive vold, uden at han får øje på den massevisse afvisning af volden. Hvis FARC rådede over en bare nogenlunde

---

³⁷ Bortset fra det, bliver Zelik's beskrivelse af den subjektivitet, som er "født af den (erindrede) undtagelse og formet af den truende (anticiperede) undtagelse" også dementeret af den livsglæde og venlighed, der overskrider de elendige livsbetingelser og som man møder netop i fattigkvartererne.

samfundsomfattende hegemoni, ville repressionens dage være talte. Ikke en gang ved hjælp af kædesave kan et folk i længden tvinges til at dukke sig. Men hvis et flertal kun opfatter forlængelse af borgerkrigen, der har stået på i mange år, som en forlængelsen af alle onder, kan man ikke insinuere, at den gør det på grund af en subalternitet, som skulle være skabt af volden. Men hvis flertallet (i det mindste *også*) skulle gøre det, fordi den ikke (eller ikke mere) forventer noget som helst af FARC med henblik på en forbedring af sine livsvilkår, så skulle det, som en gang var begyndt som en befrielsesbevægelse, bedømmes som at være slået fejl. Dens projekt ville være blevet dyshegemonial på baggrund af en vurdering af styrkeforholdene i den væbnede kamp og i betragtning af oprørsbevægelsens aktiviteter og deres virkninger på befolkningens liv. Dens vej ville, i mange af dens potentielle adressaters øjne, ikke føre nogen steder hen. Sådan, som den europæiske statsocialismes historie viser det, kan en politik, som en gang havde hegemonial potentiale, miste sin hegemoniale udstrålingskraft på grund af folks længere varige erfaring med den og blive dyshegemonial, fordi det store flertal er trætte af dens følger, faktorer som skuffelse og tabet af mod spiller i hvert fald en afgørende rolle i reaktionen på statsterrorismen. I sammenhæng med konstateringen af modpartens overmagt, kan de føre til en form for resignation, som kan beskrives som passiv hegemoni. Men det, at forhenværende eller potentielle tilhængere af oprøret er skuffede af det³⁸, kan ikke udelukkende og vel ikke en gang først og fremmest føres tilbage til det para/militære rædselsherredømme over småbønderne, også når dets udstrålingskraft kan styrke det. Det, der er afgørende, er forskellen mellem

---

³⁸ Denne skuffelse bliver overlejret af at man lider under den 'sædvanlige almene kriminalitet'. Den er en speciel pine for de armere lag, fordi de ikke, som de velhavende, lever i afskærmede boligblokke eller villaer. Dertil kommer korruptionen, som også har gennemsyret store dele af justitsvæsenet og politiet og det faktum, at de fleste bliver ustraffet (højest 5 % af alle lovovertrædelser fører til en domfældelse).

potentiell hegemonial og dyshegemonial politik. Men netop denne fundamental vigtige skelnen er, set ud fra den absolutte og totale VOLDS standpunkt lige så irrelevant, som civilsamfundet i det hele taget er det. Det paradoksale ved det er, at dette på samme måde gælder for dem, der eksekverer den ekstreme vold, som for den spekulativt totaliserende kritik, om end med omvendt resultat. Uindpakket rå vold underminerer, i kraft af en passiv dialektik, det herreømme, som det skal tjene til at opretholde, alt imens kritikken, når den tager mål efter den rene og skære vold og overtager dens af-differencering, slår over til at affirmere den. Kritikken mister sin brod, når den mister sine potentielle subjekter. Det, at samfundsmæssige kræfter drager deres konsekvenser af traumatiske nederlag, fremtræder, i den abstrakt-totaliserende kritiks troldespejl, ikke som deres eget værk og læreproces, men netop som terrorens „produktion“. Som belæg herfor gælder for Zelik, at de vesteuropæiske kommunistiske partiers afstandtagen fra proletariats diktatur skulle have haft sin årsag i Pinochet-kuppet. Men det ville eliminere det aktørperspektiv, som er konstitutiv for al hegemoniteori, hvis man interpreterede Berlinguers strategiske omorientering mod det „historiske kompromis“ som „skabt“ af pinochetismen, når det dog blev foretaget „for at forhindre et reaktionært modstød i Italien, hvor der aftegnede sig muligheden for en forandring af magtforholdene til fordel for venstrekræfterne“ (Deppe 2004, s. 311). Dette fordi det er politik, man spørger efter, når man spørger efter hegemoni. Det er de politiske kræfter, som i dette perspektiv tages i betragtning. Også når disse kræfters projekter må tage højde for de objektive betingelser og styrkeforhold, er det åbenlyst, at det er en objektivistisk kortslutning, at se bort fra de politiske aktører, fra deres situationsanalyser og fra fløjkampene iblandt dem³⁹ og at lade betingelserne og styrkeforholdene så at sige „direkte“ komme til orde.

---

³⁹ I Zeliks dissertation (2009) finder man en påskønnelse af modstands-

Også diktaturers langtidsvirkninger betragter Zelik udelukkende som noget, der er lammende traumatisk og som får terrorens faktiske eller potentielle ofre til at opgive deres egen vilje. Det er kun på denne måde, han forklarer den kendsgerning, som ofte kan iagttages, at kampe ikke bare genoptages i den forhenværende form, efter et voldsherredømme der har undertrykt dem er afsluttet. På denne måde udelukker han modstandens subjekter og deres praksis fra sin teori på en måde, som volden aldrig kunne gøre det i virkeligheden. Når Gramsci f.eks. i det fascistiske fængsel foretager en strategisk omorientering mod en forfatningsgivende forsamling – i stedet for at knytte an til den umiddelbare efterkrigstids fabriksbesættelser eller i stedet for at kalde til antifascistiske hævntogter –, er det ikke noget, som er skabt af den fascistiske terror, men resultat af en form for modstand, som er blevet klogere, Zelik gør også krav på at kunne begribe nazismens

---

former, som desværre mangler i hans nærværende bidrag [Zeliks artikel i samme nummer af *Das Argument*, 288, 2010; overs. anm.]: "Afslutningsvis skal det i dette arbejde betones, at Colombias nyere historie på trods af de fremstillede rædsler ikke udelukkende må forstås som drama. Landet beviser også, at der selv mod en tøjlesløs repression kan praktiseres former for modstand. Anderledes end i de fleste borgerkrigslande i Latinamerika er de sociale bevægelser i Colombia heller ikke efter 30 års 'beskidt krig' fuldstændig knust. I sær i konfliktregionerne eksisterer der nu som før organisationer af småbønder, netværker mellem kooperativer og menneskerettighedsgrupper [...]. På trods af alle massakre, fordrivelser, tortureringer og mord er det altså åbenbart ikke lykkedes totalt at udslutte forestillingen om et alternativt samfund. Som de herskendes stabiliseringsprojekt er den paramilitære krig i Colombia lykkedes i stor udstrækning: 1980ernes latente krise blev overvundet. Som politisk transformationsprojekt derimod er paramilitarismen forblevet ufuldendt. Anderledes end f.eks. i Guatemala, hvor statslig terror fik etableret et klima af fuldstændig forskræmthed, modsætter sociale bevægelser og fællesskaber af indfødte sig i Colombia indtil i dag den påtvungne model." (Mexico 2008, s. 328)

langtidsvirkninger i Tyskland med sine koncepter, selv om han ikke gennemfører men nøjes med at påstå det: „Meget, som kendetegner det tyske samfund af i dag, kan kun forstås, når man tager erfaringerne med volden, inkluderingen og udgrænsningen under nationalsocialismen i betragtning.“ Det er rigtigt, at både forfatningen og mange af forbundsrepublikkens karakteristiske træk skal forstås ud fra forarbejdelsen af erfaringen med nazismen. Bare tænk på enhedsfagbevægelsen eller den klasse-mæssige modernisering og på ‚mellemlagssamfundet‘ med en sektor af lønarbejdet, som er pacificeret ved at man har del i fået en del af kagen. Eller tænk på virkningen af en del politisk-etiske hæmningsmekanismer, ‚for at noget som Auschwitz aldrig må ske igen‘. Zelik ville være nødt til at erklære, at disse træk er skabte af NS-terroren. Men Buchenwald og Auschwitz er ikke ‚politisk kreative‘, men det er de overlevendes kreative beslutsomhed om – at den slags aldrig må ske igen‘, som udgør betingelsen for deres reaktive eftervirkning. At betragte den praktisk dragne lære oven på fascismen som dennes produkt, præsupponerer et over-subjekt, som skræmmer de politisk-samfundsmæssige subjekter ud af borgerkrigen og ind i en relativ borger-fred. I det skjulte græder den slags tænkning sine mødige tårer efter de revolutionære klassekampe, som flammede op som følge af Oktoberrevolutionen, som fascismen reagerede imod som en præventiv kontrarevolution og som „modbolsjevisme“ (Haug 1980/2007, s. 90f.)⁴⁰ Når Zelik i det omvendte tilfælde (med hentydning til det blodige kup i Chile) begriber diktaturer som reaktion på valgte regeringer, så ville han være nødt til at spørge efter det re-agerende subjekt og til at udrede,

---

⁴⁰ Med blikket rettet mod Sovjetunionen erklærer Schmitt, ”at der her opstår en stat, som er mere statslig og dette med større intensitet, end det nogen sinde har været tilfældet for staten under den mest absolutte fyrste”; dette skulle vise, ”i en enorm intensivering den moderne europæiske histories kærne.” (1929, s. 67)

hvis reaktion det drejer sig om, *hvilke samfundsmæssige interesser* det var og *hvilke foranstaltninger* fra Allendes venstre-regerings side de følte sig truet af. Straks ville den konkrete analyse af en konkret situation begynde – og det mytiske ét-tal og dens kompakte væsensenheder ville ryge i luften. Det er MAGTENS myte, kombineret med VOLDENS myte, som blokerer vejen frem til det konkrete.

7. En totalisering, som spærrer udsigten for en analyse af de praksisrelevante modsigelser

Hvordan skal det forstås, når nogen som Agamben insinuerer, at nazismen er den skjulte sandhed bag det parlamentariske demokrati og dets retsstat? Og mere til: når han ser ‚modernens‘ – men hvad *er* dette egentlig – fra begyndelsen af på vej mod Auschwitz? Det er, som om han prøvede at praktisere en forgrovet og omformet oplysningens dialektik, men en dialektik med mærkede kort, ikke nogen med rod i virkeligheden. Agamben overtager „Carl Schmitts ophøjelse af undtagelsestilstanden“ og „er også nødsaget til at forherlige det autoritære magtbud som en oprindelig kraft, i stedet for at kunne gå efter i sømmene, hvordan den kan vokse sig stor til at blive [...] normaltilstanden“ (Reitz 2004, s. 297). At han „nøjes med at opliste fænomener af top-brutalitet“ uden „noget som helst spørgsmål efter årsagerne til, at hele etnier, klasser og grupper af mennesker bliver nedkastet ind i, hvad der er en likvideringsmasse for umennesker“ (Klenner 2002, s. 857), har den effekt, at hans teori „nærmest uden synlige søm føjer sig ind i det på samme måde kritiserede ‚spektakelsamfund‘“ (Schmidt 2002, s. 580). Dermed varierer han „en model af ‚venstreorienteret‘ (samfunds)kritik, hvis ønske om at tænke afvigende for enhver pris er lige så stærk som dens ignorants over for den kapitalistiske hverdag.“ (s. 581).

Men hvordan skal det forstås, at bestemte venstreorienterede kommer overens med neoliberale og konservative i „at nyde visionen af en total undtagelsestilstand [som] en eksotisk stimulans“? (Ritter

2004) Her overlapper de mest forskelligartede motiver hinanden. Nogle forveksler Agambens erklæring af den totale undtagelsestilstand som værende et allesteds nærværende grundlag for alting med den „advarende appel om ikke at undervurdere faren for en vedvarende installering af undtagelsestilstanden også in vores samtid“ (Gräfe 2007). Kanske at Agambens karakterisering af situationen snarere end at advare imod det kunne ende med at bidrage til, at den slår om i den faktiske etablering af det, som kritiseres på denne facon. Nogle venstrefløjsfolks fascinerede optagethed af Benjamin udsteder blankochecks til denne „mest betydningsfulde filosof i Walter Benjamins kølvand“ (Jäger 2003) på samme måde, som det er tilfældet med de konservatives fordækte leg med tanken om undtagelsestilstanden. Når de ene lader sig bestikke af den teologiske argumentation, so gælder for de andre det samme for Agambens „obsession [...] med retsbegreber og juridiske tankefigurer“ (Ritter 2004).⁴¹ Generelt kan man sige, at Agamben, både hvad angår has temaer og den måde han behandler dem på, foretrækker hængselagtige arrangementer, hvor venstre- og højreorienterede motiver drejer om hinanden. Ritter finder med henblik på Guantánamo „måske, at Auschwitz-sammenligningen, som Agamben tillader sig, her er lidet hjælpsom [...], hvor præcist han end måtte ramme momentet af personers fuldstændige berøvelse af alle rettigheder“ (s. st.). Men dette bidrager ikke mindre til bagatelliseringen af den industrielle tilintetgørelse af mennesker, end andre af den slags udvidelser af kritikken gør det. Thomas Lemke f.eks. erklærer sig enig med Agamben i, at det i tilfældet af stamceller på samme måde som i Guantánamo-fangernes tilfælde

---

⁴¹ Henning Ritter er på den ene side imponeret af de angivelig ”glasklare analyser af historiske sammenhænge”; på den anden side, at der her virker ”begreber og definitioner fra den vesterlandske retstradition [...] som før-sokratikernes grundord, fortolket af f.eks. Heidegger”. Han ser ikke, hvordan det sidstnævnte kommer på tværs af retshistorien, fordi det er uden historisk interesse.

„drejer sig om menneskeligt liv“, og efter Lorenz Jägers opfattelse (2003) optræder „de mennesker, som Agamben retter sit blik imod, og som samtidig er ikke-mennesker, her og nu i store masser“ – i skikkelsen af aborterede fostre, ganske på samme måde, som katolske fundamentalister plejer at sætte lighedstegn mellem stamcelleforskning og Auschwitz.

Det afgørende skub for receptionen af Agambens teorier blev udløst af USAs reaktion mod terroraktionerne af 11. september 2001. Bush-regeringen gik i gang med – i Agambens ord, oversat for *FAZ* af Henning Ritter –, „at påtvinge hele planeten en status af permanent undtagelsestilstand [...], som bliver fremstillet som det nødvendige svar på en slags verdensomspændende borgerkrig mellem staten og terrorismen“ (2003). Specielt den udenomretslige status af fangerne i Guantánamo som utilgængelig, men sigtbar knude i et verdensomspændende net af hemmelige fængsler lød til at være forudsagt i Agambens *Homo sacer*, som allerede var blevet offentliggjort i 1995 i Italien.⁴² Da virkede det som talt ud af hjertet hos brede kredse i det tyske borgerskab og det appellerede samtidig til en billig antiamerikanisme blandt venstreorienterede, når Agamben derudover, som en af grundene for USA's overfald på Irak, nævnte „hensigten at svække Europa“, fordi „det truede de Forenede Staters overlegenhed.“⁴³

Når Carl Schmitts tanker fra fascismens inkubationsproces i dag atter dukker op i alle ender og kanter og når fascistiske teorier er i

---

⁴² "Hvorfor retsløsheden vender tilbage til rettens gamle rum. Hvorfor stadig oftere det 'blotte liv' stor over for 'den nøgne magt' – hertil ulejlighes der i disse dage ofte den italienske filosof Giorgio Agamben." (Assheuer 2004)

⁴³ Efter 11. september mødtes lejlighedsvis antiimperialisme og anti-amerikanisme, nogle gange også antisemitisme i et ilde bryg." (Haug 2003, 220) "Under denne amerikakritiks baldakin samler der sig i dag et højre-venstresnoet dechifferfællesskab af Schmitt-læsere" (Assheuer 2004).

færd med at fortrænge teorierne om fascismen, så bidrager Agambens overbud oven i Foucaults magtbegreb afgørende til dette spil. Når Foucault havde erklæret MAGT som sådan for at være produktiv – på den håndfaste baggrund af, at man uden *pouvoir*, som immervæk ud over »magt« også betyder »kunnen«, ikke kan *gøre* noget –, så blæser Agamben denne tanke op og forvrænger den til konceptet af en absolut VOLDSMAGT, som angiveligt har frembragt det politisk-retslige univers af europæisk herkomst og som, i tidens fylde, atter skulle dukke frem af denne sin skabnings skød. Det er først og fremmest den nøgne magt som sådan, som Zelik tilskriver skaberevne. Emancipatoriske bevægelser, fra hvis rækker mange – som han selv har noteret det i 2004 – er begejstret over, „at ‚flygtningen‘ og ‚lejren‘ bliver gjort til centrale politiske motiver hos Agamben“, må se i øjnene at de, gennem denne mytisering bliver frarøvet et vigtigt våben for deres kritik, specielt når der med denne ‚skaberevne‘ i virkeligheden menes statslig såvel som privat terrorisme formedelst fysisk repression. Antagonisme og kampe forsvinder under bordet allerede fra starten, når det hos Zelik hedder om retsstaten, som er henvist til potentielt modstandsdygtige og juridisk kodificerede begrænsninger, at „staten pålægger sig selv begrænsninger“. En, der på denne måde tøjler volden, kan på samme måde og til hvilket tidspunkt det skulle være slippe tøjlerne. Det som her bliver u-tænkeligt i bogstavelig forstand, er kompromis-formen, som der hele tiden kan kæmpes om og som udvider eller sammentrækker sig i takt med styrkeforholdene. Men konkret politisk regeringsmagt er altid udtryk for et strukturelt kompromis, fordi den – som det hedder fra tidernes morgen – skal frembringe „enhed ud af mangfoldig flerhed“. Som Agamben gør det, udpensler Zelik undtagelsestilstanden som værende nutidens vestlige demokratiers „centrale regeringsparadigme“. Senest ved andet øjekast ser man, at påberåbelsen af Guantánamo-paradigmet, vigtigt som det end måtte være for forståelsen af samtiden, kun havde skinagtig evidens. Det, som bliver absoluteret til at være „det

hemmelige grundlag“, er en af de antagonistiske poler inden for rammerne af det hele tiden omkæmpede forhold mellem regerende og de regerede. Denne gamle frontlinje er ingenlunde holdt op med at eksistere under betingelserne af den transnationale high-tech-kapitalisme, men har kun antaget andre former. Det abstrakt totaliserende blik reduktionisme glider lige glad hen over slagmarken og de modsigelsesforhold, der råder her. Det, at en ydre fjende f.eks. i en overgang begunstiger den indre borgfred, adlyder helt andre lovmæssigheder end dem, der måtte gælde (eller snarere ikke gælde) for den mytiserede vold. At lade det blive ved påstanden om, at USA har legitimeret torturen, negligerer det faktum, at der altid har stået en strid om de hertil svarende metoder for voldsanvendelse, at USA har betalt sin åbenlyse folkeretsstridige anvendelse af dem med et vidtrækkende tab af hegemoni i verden – „Amerikas normative autoritet ligger i ruiner“, erklærede Jürgen Habermas i 2003 – og med et militært nederlag i de krige, som angivelig var blevet ført til fordel for befrielse og demokratisering. Hertil kommer, at de foranstaltninger, som Bush-regeringen havde iværksat i denne forbindelse, for det meste er blevet tilbagekaldt under Obama. Hvis man derudover tog med ind i billedet, at ‚Washington‘ i alt dette her indenfor USA i stor udstrækning er dyshegemonial, et objekt, som er forhadet eller bliver negligeret, så ville en helt anden virkelighed dukke op end den, som der bliver skitseret af dem, der følger Agamben.

Summa summarum: det er ikke kun det ene eller det andet udsagn, som i omgivelserne af ‚venstrenietzscheanismens‘ og ‚venstreheideggerianismens‘ (Marchart 2010) diskurs, som er vaccineret med Carl Schmitt og søgt legitimeret med den før-marxistiske Benjamin⁴⁴, spærrer for udsigten til virkelighedens praksisrelevante

---

⁴⁴ Det er den mystisk-teologiske Benjamin af *Forsøg på en kritik af volden*, som i den ”sande krig” og i ”mængdens gudsdom over forbryderen” – værdsligt udtrykt: i lynchjustitsen – ser fremtrædelsesformer for den

modsigelser. Det er selve det dispositiv, der ligger til grund for diskursen, som gør det. Når kritisk bevidsthed giver sig denne diskurs i vold, roder det sig uhjælpeligt ud i det umulige forsøg på „at bedrive kritikken af totalitarismen ved hjælp af et totalitært koncept“ (Gräfe 2002).⁴⁵ Sammen med modsigelserne forsvinder de undertrykte handlings- og befrielsesmuligheder ud af billedet, fordi „en ‚det rene middels‘ politik, som ser vort fra formålet, sådan som Agamben foreslår den, er ikke nogen politik overhovedet, fordi ethvert strategisk moment er blevet drevet ud af den“ (s.st.). Det, som satte ind som modstandsdiskurs, bliver på denne måde til offerdiskurs uden praktisk udvej, derfor med „passiviserende implikationer“ (s.st.) – det skulle da lige være, at denne mytisering af de herskendes rædselsvold skulle bebude den komplementære mytisering af en terroristisk ‚vold fra venstre‘, som imagineres som befriende. Men dette ville ikke alene bidrage til, at Agambens diktum, ifølge hvilket staten og terrorismen „når det kommer til stykket udgør et og samme system med to ansigter“ (2003), blev til sandhed på en måde som ville implicere ham selv; også den selvdestruktive dialektik, som i løbet af det 20. århundrede har indhentet den slags optioner bagfra, ville på ny blive sluppet løs.

”guddommelige vold”. Men ”Forkastelig er al [...] retsetablerende [vold ...]. Også den retskonserverende vold [...] i den retsetablerende volds tjeneste må forkastes. Den guddommelige vold – den hellige fuldbyrdelses insignium og segl (aldrig dens middel) – kunne derimod kaldes den rådende (*waltende*) vold.” (Benjamin 40)

⁴⁵ Da Stefanie Gräfe klædte sin tvivl i denne formel, gjorde hun det under det ”indtryk at den chiffrer, som en gang så praktisk kunne sættes ind til forklaringen af alt, af livet, af politikken, af mennesket og af verden, klassekampen nemlig, her bliver erstattet overordentlig klogt og elokvent af en ny chiffrer: biopolitikken”, specielt i betragtning af at ”sammenhængen mellem biopolitik og kapital får lov at stå ude i mørket” hos Agamben til forskel for, hvad der tilfældet hos Foucault.

Imidlertid er der også noget prekært ved den modsatte konsekvens af erfaringerne med voldsprimatet inden for det 20. århundredes revolutionære marxisme: Perspektivet af en „civilisering af revolutionen, som de reale muligheder for en ‚civilisering af politikken‘ og af staten, på den anden side, turde være afhængige af“ (Balibar 2006, s. 696). Men altid er det hegemoniet, som skal gå forud for revolutionær vold, hvis ikke denne skal munde ud i håbløs isolering fra dem, som den ville gøre frie. Den bliver – men kun som mulighed – til historisk magt, hvis og når de herskende ikke kan fortsætte på den hidtidige facon og forholdene for dem, som er underkastet deres herredømme, til syvende og sidst er blevet ubærlige, fordi de kan få øje på løftet om en virkelig forbedring af deres situation i skikkelse af et konkret alternativt projekt.

Oversat af Susanne Pérez Jakobsen

Oprindeligt i *Das Argument* nr. 288, 2010.